

PROF. DR ANTUN CVITANIĆ - U POVODU OBJAVLJIVANJA
STATUTA OTOKA LASTOVA

Lujo Margetić

Autor prikazuje i ocjenjuje životni put i djelo Antuna Cvitanića.

1. Ozbiljno proučavanje i shvaćanje povijesnih zbivanja moguće je samo multidisciplinarnim pristupom, u kojem uz paleografiju, diplomatiku, ekonomsku povijest itd. vrlo važno mjesto zauzima i pravna povijest. Nezamisliv je rad na hrvatskoj povijesti bez doprinosa što su ga, uz ostale, dali Vladimir Mažuranić i Marko Kostrenčić u prvoj polovici ovoga stoljeća i Ivan Beuc i Antun Cvitanić u drugoj. Zbog toga mislim da je ponovno objavljivanje Statuta otoka Lastova - objavljenog po prvi puta 1901. god. od F. Radića - prilika da se makar u najkraćim crtama istakne važnost Cvitanićeva rada na hrvatskoj pravnoj povijesti. Povod je utoliko umjesniji što nije riječ o pukom pretisku Radićevog izdanja, već su izvornom tekstu Lastovskog statuta pridodani prijevod na hrvatski od A. Cvitanića kao i dvije razmjerno opširne uvodne studije. U prvoj od njih J. Lučić, naš najbolji poznavatelj dubrovačke prošlosti prikazuje prošlost Lastova (7-80) od prvih vijesti o tom otoku sve do kraja Dubrovačke republike. Budući rad na povijesti Lastova dobio je time nezaobilazni okvir. Drugu je studiju napisao A. Cvitanić. Ona obrađuje osnove lastovskog statutarnog prava (113-209): organizaciju vlasti, nadležnost pojedinih funkcionara i pravni sustav u užem smislu te riječi (osobno i obiteljsko, imovinsko, tj. stvarno, obvezno i nasljedno pravo te kazneno i postupovno pravo). Pisana sigurnom rukom najboljeg poznavatelja dalmatinskih statuta uopće, studija djeluje uvjerljivo i inspirativno. Kao i u drugim svojim radovima, Cvitanić se ne zadovoljava faktografskim opisom sadržaja pojedine norme i pravne ustanove, već istražuje njihov dublji smisao, međusobnu povezanost te sličnosti i razlike prema drugim statutima. Po Cvitaniću je Lastovo »jedinstveni primjer pravnog života jedne naše male autonomne komune unutar druge naše komune, kasnije države« (tj. Dubrovnika).

I prijevod potječe iz pera A. Cvitanića. Posve bi pogrešno bilo pomišljati da je prijevod takoreći tehnički posao, jedva nešto više od stručnog rada. Upravo je obratno. Gotovo u svakom retku prevoditelj se susreće s poteškoćama, a ponegdje s pravim problemima, od kojih neke čak nije moguće ni razriješiti na posve zadovoljavajući način. Zato je prijevod ujedno najbolji komentar i ne treba ga izbjegavati ni u strogo znanstvenim djelima. Prevoditelj usto mora biti vrstan stručnjak u svojoj struci, a to je upravo slučaj sa Cvitanićem.

2. Cvitanić je rođen 1920. godine u Bolu na Braču, klasičnu je gimnaziju završio u Splitu, a pravo i romanistiku na Zagrebačkom sveučilištu. Doktorir-

rao je 1962. godine na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Od 1960. do 1990. predavao je predmete Opću povijest države i prava i Povijest države i prava naroda SFRJ na Pravnom fakultetu u Splitu. U Dubrovniku, Zadru i Splitu aktivan je na kolegijima postdiplomskih studija. Za znanstveni rad nagrađen je 1966. godine Nagradom grada Splita, a 1987. dobio je od grada Splita Nagradu za životno djelo.

Voditelj je projekta Dalmatinsko statutarno pravo.

3. Središte bogatog Cvitanićeva opusa nesumnjivo su dalmatinski statuti. Već njegovi prvi kraći radovi (1, 2) iz 1962. i 1963. godine posvećeni su statutima Brača, Poljica i Splita, da bi nakon toga 1964. objavio svoj sada već klasični rad Pravno uređenje splitske komune po Statutu iz 1312. godine (3). Taj rad naišao je odmah na nepodijeljena priznanja pa je bezbroj puta citiran u povijesnoj i pravno-povijesnoj literaturi u Hrvatskoj i izvan nje. U radu je Cvitanić, izbjegavajući nepotrebne i neprovjerene teze i teorije gradio svoja shvaćanja čvrsto na podacima iz Splitskog statuta i ostale pravno-povijesne splitske građe, obogaćujući svoje izlaganje komparativnim materijalom iz ostalih dalmatinskih statuta, rimskog prava i drugih pravnih sustava. Djelo je pouzdani vodič u izvanredno kompleksnoj pravnoj problematici srednjovjekovnog Splita pa će kao takvo ostati u trajnoj upotrebi medevista.

Naše je mišljenje da se Cvitanić, pišući taj svoj rad, sukobio s velikim brojem pitanja vezanih uz ispravnu interpretaciju teksta Splitskog statuta i da je zbog toga odlučio da dobar dio svoga znanstvenog kapaciteta posveti prevodenju dalmatinskih statuta. Već 1968. godine on objavljuje Srednjovjekovni Statut bračke komune iz godine 1305. (9) u kojem prevodi taj statut s latinskoga i piše ujedno uvodnu studiju sa standardnim sadržajem (statut i proizvodni odnosi; organizacija vlasti; pravni sustav). Rad je na znanstvenoj razini njegove prve knjige (3), s time da je uvodna studija kraća, ali ima tu prednost što čitatelj može na prijevodu provjeriti Cvitanićevu interpretaciju pojedinih pravnih ustanova prikazanu u uvodnoj studiji.

Najvjerojatnije je upravo to razlog da je Cvitanić odlučio svojoj prvoj knjizi (3) dati neku vrstu dopune, s time da je objavio Statut grada Splita (25), u kojem je uz uvodnu studiju dao ne samo kritički prijevod Splitskog statuta s latinskoga, nego i reprint latinskog teksta objavljenog davne 1878. godine u redakciji J. J. Hanela. Tako je čitatelj mogao na udoban način provjeriti Cvitanićev prijevod s originalom, s time da je zahtjevnijem čitatelju stajala na raspolaganju monografija o splitskom srednjovjekovnom pravnom sustavu (3). Knjiga, objavljena 1985. godine, doživjela je tako veliki interes, da je već dvije godine nakon toga bilo potrebno pripremiti drugo, dotjerano izdanje.

Iste (1987. godine) objavljuje A. Cvitanić svoj prijevod Korčulanskog statuta (27), također s uvodnom studijom i s reprintom izdanja J. J. Hanela iz 1877. godine. Rad je vrlo uspio, a prijevod je učinjen maksimalno savjesno, s time da su, dakako, ostala otvorena mnoga teška pitanja. Naime, tekst je na pojedinim mjestima nejasan pa je na prevoditelju da se odluči za onakvu interpretaciju, koju smatra najbližom onome što je sastavljač htio izraziti. Upravo to je korist prijevoda, jer on otvara mogućnost da drugi prevoditelj, koji se ne slaže s predloženim prijevodom, objasni svoje neslaganje i predloži drukčiji prijevod. I uvodna studija s brojnim bilješkama i literaturom o pojedinim problemima izbjegava puku faktografiju. Za skrajnje nepodesan naslov (»Korčulanski statut - statut grada i otoka Korčule iz 1214. god.«) po kojem kao da proizlazi da je to mišljenje pisca studije i prevoditelja, Cvitanić ne snosi odgovornost.

Ubrzo se Cvitanić pojavljuje s novim knjigama, učinjenim na način koji se pokazao tako uspješnim: uvodna studija o statutu - statut u izvorniku - pri-

jevod na hrvatski - obavezna kazala, literatura itd. Tako nastaje 1988. Statut grada Trogira (28: prijevod učinjen u koautorstvu s M. Berketom i V. Gli-gom), 1990. Dubrovnika (30) i 1991. Hvara (31: uvodna studija od I. Kasandrića) - i evo sada Lastova. Steta što je u slučaju Dubrovnika učinjen izuzetak pa je prijevod prepušten izvrsnim latinistima, koji međutim nisu pravni povjesnici pa su zbog toga mnoge pravne ustanove, norme i terminologija pogrešno shvaćeni. Cvitanić je objavio i dosad neobjavljeni fragment Omiškog statuta (10) i obradio omiško statutarno uređenje (33).

Cvitanićeve studije koje je objavio kroz proteklih tridesetak godina u raznim uglednim časopisima odaju sigurnu ruku izvrsnog poznavatelja naše pravne povijesti. Svakako će povjesnika, a ne samo pravnog povjesnika, privući staloženo napisane studije o nekim problemima našega najstarijeg na hrvatskom jeziku pisanog statuta, Vinodolskog zakona (22, 32). U tim studijama Cvitanić na profinjeni način ukazuje na štetnost brzoplehkih zaključaka na osnovi nedovoljno duboko proučenog izvornog materijala i neizravno daje vrlo korisnu pouku: u znanosti se do napretka može doći samo korak po korak razumnim uzimanjem u obzir svih aspekata nekog problema. Dakako da se Cvitanić opetovano bavio i Poljičkim statutom (2, 12, 18, 29) i Povaljskom listinom (16), čime je na zaokruženi način dao svoje viđenje tih najstarijih hrvatskih pravnih dokumenata. Ekonomski će povjesničari rado pročitati njegove studije o agrarnopravnim odnosima na Braču (6), o pomorskom pravu (21), osobito u Hvaru (13) i Trogiru (14), oni koji se bave odnosima dviju jadranskih obala studije o povezanosti pravne problematike Splita i Marche (15, 17), poštivatelji velikog Ivana Lučića naći će u Cvitanićevim studijama korisna razmišljanja (7, 11). Cvitanić nije zanemario ni problematiku stare hrvatske države narodnih vladara (23), položaj žena (4) i stranaca (26) u našim srednjovjekovnim komunama i vrlo zanimljivo pitanje statutarnih proemija (8), koje se često s nepravom zanemaruje premda oni, kako Cvitanić dobro ističe, sadržavaju koncentrirani izraz srednjovjekovna shvaćanja političke vlasti.

Cvitanića je privukao i genijalni Cesare Beccaria pa je s ljubavlju preveo njegov rad o zločinima i kaznama (24) i objavio komparativnu studiju (19). Koliko je pogodilo tim izborom vidi se i po tome, što je 6 godina nakon prvog izdanja knjiga doživjela ponovno izdanje. Bogata uvodna studija toj knji-zi čita se na dušak i upravo nagoni na melankolična razmišljanja o pravdi i nepravdi, o nasilju i bezumlju. Neka mi na kraju bude dopušteno naglasiti da je Cvitanić u proteklih 30 godina iz rada u rad produbljivao svoje poglede na problematiku. Ako je već prva knjiga (3) odavno s pravom postala nezaobilaznim priručnikom za upoznavanje dalmatinskog, osobito splitskog prava, onda se još daleko više može očekivati od najnovijih radova, osobito onih pod br. 27, 28 i 30. Osim toga, Cvitanićev je rad daleko od toga da bi bio dovršena cjelina.

POPIS NAJVAŽNIJIH CVITANIĆEVIH RADOVA:

1. Karakteristike statutarnog uređenja srednjovjekovne bračke komune, ZPFZ XII/1962, br. 3-4, 199-207.
2. Slavenski pravni elementi u statutarnom uređenju Poljica, Brača i Splita, ZPFS, I/1963, 35-58.
3. PRAVNO UREĐENJE SPLITSKE KOMUNE PO STATUTU IZ 1312. GODINE, Split 1964, 287 str.
4. Neki elementi pravnog položaja žene u srednjovjekovnom Trogiru, ZPFS, II/1964, 67-80.
5. Represalije u dalmatinskom statutarnom pravu, ZPFS, III/1965, 137-144.

6. Agrarnopravni odnosi na otoku Braču u srednjem vijeku, Zbornik radova iz pravne istorije posvećen Albertu Vajsu, Beograd, Institut za pravnu istoriju na Pravnom fakultetu u Beogradu, 1966, 131-142.
7. Trogirani Ivan Lučić kao pravni historičar, ZPFS, IV/1966, 7-14.
8. Proemiji statuta naših primorskih komuna - specifičan koncentrirani izraz srednjovjekovnog shvaćanja političke vlasti i prava, ZPFS XVII/1967, br. 3-4, 279-283.
9. SREDNJOVJEKOVNI STATUT BRAČKE KOMUNE IZ GODINE 1305, Supetar 1968, 215 str.
10. Prilog proučavanju srednjovjekovnog uredjenja Omiša, Fragmenti Omiškog statuta, Izdanje Historijskog arhiva u Splitu, sv. 7, Split 1969, 129- 141.
11. Lučićev doprinos poznavanju trogirskog prava u njegovom Memorie storiche di Traurio, Zbornik Historijskog instituta JAZU, vol. 6, Zagreb 1969, 33-44.
12. O važnosti proučavanja specifičnosti poljičkog statutarnog uredjenja, PZ sv. 2, Zagreb 1971, 73-92.
13. Pomorsko pravo u srednjovjekovnom Hvarskom statutu, Hvarski zbornik, br. 2, Split 1974, 103-118.
14. Pomorsko pravo srednjovjekovnog Trogira, ZPFZ, br. 2-4, Zagreb 1975, 211-224.
15. Doprinos pravnika iz talijanske regije Marche oblikovanju splitskog statutarnog prava, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo 1973, 11-28.
16. Pravnopovijesno značenje Povaljske listine, Spomenica u povodu 500. obljetnice dominikanskog samostana u Bolu, Zagreb 1976, 39-58.
17. Il contributo dei giuristi marchigiani alla formazione delle leggi statutarie di Split (Spalato), Atti e memorie - Deputazione di storia patria per le Marche, Ancona 1978, 11-33.
18. Uloga pristava prema Poljičkom statutu, PZ sv. III, Split 1978, 103- 115.
19. Beccaria i mletački inkvizicioni postupak, ZPFS, XV, Split 1978, 27- 36.
20. Srednjovjekovno uredjenje Trogira. U knjizi: Pavao Andreis - Povijest grada Trogira, II, Split 1978, 129-154.
21. Naše srednjovjekovno pomorsko pravo, ZPFS, XVI, Split 1979, 207-229.
22. Fides publica u Vinodolskom zakonu, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, br. 3, Rijeka 1982, 69-74.
23. Prilog proučavanju problematike organizacije i funkcioniranja vlasti stare hrvatske države, ZPFS, XX-XXI, 1983-1984, 39-56.
24. CESARE BECCARIA: O ZLOČINIMA I KAZNAMA, Split 1984, 134 str. 2. izdanje 1990, 161 str.
25. STATUT GRADA SPLITA, Split 1985, 826 str. 2. izdanje 1987, 842 str.
26. Pravni položaj stranaca u srednjovjekovnoj korčulanskoj komuni, ZPFZ, XXXVI, br. 5-6.
27. KORČULANSKI STATUT, Zagreb-Korčula 1987, 420 str.
28. STATUT GRADA TROGIRA, Split 1988, 866 str.
29. Poljičko pravo i knjiga M. Pera, Poljički statut (Split 1988), ZPFS, XXVI/1989, 47-65.
30. Uvod u dubrovačko statutarno, kasnije zakonsko pravo. U knjizi »Statut grada Dubrovnika 1272«, Dubrovnik 1990, str. 7-53.
31. HVARSKI STATUT, Split 1991, 380 str.
32. Usporedba Vinodolskog zakona i dalmatinskih statuta, ZPFS, god XXIX, br. 1-2, Split 1992, 21-33.
33. Omiško statutarno uredjenje. »Mosorska vila« 1991. i 1992.

Kratice: PZ - Poljički zbornik

ZPFS - Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu

ZPFZ - Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu

UDK 949.75

ISSN 0353-295X

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVLJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

R A D O V I

VOL. 26

Z A G R E B

1993.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR:

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Za izdavača
Ivo Goldstein

Priprema za tisak
Hrvoje Stančić

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje.

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti i tehnologije.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.